

อสังขยานุพยุชนคาถา : การตรวจชำระและการศึกษาเชิงวิเคราะห์

พระมหาศิริ ทมเสน

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาตะวันออก

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2539

ISBN 974-633-360-7

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ASĪTYĀNUBYAÑJANAGĀTHĀ : A CRITICAL EDITION

Pramaha Siri Tumsen

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of Eastern Languages

Graduate School

Chulalongkorn University

1996

ISBN 974-633-360-7

พิมพ์ด้วยทุนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาภิริทิวร เล่ม : อสิตยานุพยุชนคาถา : การตรวจชำระและการศึกษาเชิงวิเคราะห์ (ASĪTYĀNUBYAÑJANAGĀTHĀ : A CRITICAL EDITION) อ.ที่ปรึกษา : ศ.ดร.ศักดิ์ศรี แยมรัตนา, ผ.ศ.ฐานิสร์ ช่างรัตน์ 228 หน้า ISBN 974-633-360-7

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะตรวจสอบชำระ แปลคัมภีร์อัสิตยานุพยุชนคาถา และศึกษาวิเคราะห์ประวัติความเป็นมา เนื้อหาลำระ รูปแบบการประพันธ์และภาษาในคัมภีร์

ผลการวิจัยพบว่า คัมภีร์อัสิตยานุพยุชนคาถา เป็นผลงานวรรณคดีบาลีที่แต่งขึ้นในประเทศไทย สมัยอยุธยา ระหว่าง พุทธศตวรรษที่ 21-22

ต้นแหล่งข้อมูลของเรื่อง พระคันธนาจารย์โตนำมาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ตำนานทางคำสอน และปกรณ์พิเศษอื่น ๆ คัมภีร์อัสิตยานุพยุชนคาถานี้ ผู้รจนาประพันธ์ขึ้นเพื่อให้เป็นบทสวดใช้ในพิธีกรรมเกี่ยวกับพุทธาภิเษก ลำระสำคัญ เป็นการกล่าวอัญเชิญลี้ภาวรรณทั้งหมดและรูปกายของพระพุทธเจ้า ไฉนมาประดิษฐานภายในองค์พระพุทธรูป ตราบเท่าพระคำสอนยังดำรงอยู่

วิทยานิพนธ์นี้แบ่งออกเป็น 5 บท คือ บทที่ 1 เป็นบทนำ กล่าวถึงความจำเป็นของปัญหา วัตถุประสงค์ในการวิจัย ขอบเขตในการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย การกำหนดฉบับคัมภีร์ ลักษณะต้นฉบับคัมภีร์ และข้อบกพร่องที่เกิดจากการจาร บทที่ 2 เป็นคัมภีร์อัสิตยานุพยุชนคาถาภาษาบาลีที่ตรวจชำระแล้วและข้อความที่แตกต่าง บทที่ 3 เป็นคำแปลคัมภีร์อัสิตยานุพยุชนคาถา บทที่ 4 เป็นการศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์อัสิตยานุพยุชนคาถา บทที่ 5 เป็นบทสรุปและข้อเสนอแนะ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา..... ภาษาตะวันออก
สาขาวิชา..... บาลี-สันสกฤต
ปีการศึกษา..... 2538

ลายมือชื่อผู้พิมพ์.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาช่วย.....

#C410795 : MAJOR EASTERN LANGUAGES

KEY WORD: ASĪTYĀNUBYAÑJANAGĀTHĀ / BUDDHĀBHISEKA

SIRI TUMSEN : ASĪTYĀNUBYAÑJANAGĀTHĀ : A CRITICAL EDITION. THESIS

ADVISORS : ASST. PROF. THANIT CHAKARATAPONGSE , PROF. SAKSRI

YAMNADDA, Ph.D. 228 pp. ISBN 974-633-360-7

This thesis aims at the edition and the translation of Asītyānubyañjanagāthā. It also includes an analytical study of the history, the contents, the writing style and the language of this scripture.

The research shows that Asītyānubyañjanagāthā is a Pali literary work written in Thailand between the 21st and 22nd centuries of the Buddhist Era.

The sources of Asītyānubyañjanagāthā are from various scriptures; the Pali Tipitaka, commentaries, Buddhist legends, and other subcommentaries. The Asītyānubyañjanagāthā was composed for the ceremony of the Buddha-Abhiseka. Its essence is to invite the Truth and a physical characteristic of the Buddha to reside in the Buddha-image as long as Buddhism exists in the world.

This thesis is divided into 5 chapters. Chapter One is an introduction including the purpose of the research, its limit, its method as well as the benefits of the study. This chapter also discusses the procedures employed in identifying the original scripture, its characteristics, and defects such as scribal errors etc. Chapter Two concerns the comparative study of the original Asītyānubyañjanagāthā and the variant readings. Chapter Three consists of the translation of Asītyānubyañjanagāthā. Chapter Four is the analytical study of Asītyānubyañjanagāthā, and Chapter Five discusses the conclusion as well as suggestions for further study.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา ภาษาตะวันออก

สาขาวิชา บาลี-สันสกฤต

ปีการศึกษา 2538

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยดี ผู้วิจัยได้รับเมตตาแนะนำจากคณาจารย์
ในภาควิชาภาษาตะวันออก สาขาวิชาบาลี-สันสกฤต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย จึงขออนุโมทนากล่าวนามไว้ ณ โอกาสนี้

ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมันดดา และผู้ช่วยศาสตราจารย์ฐานิสร์
ชาคริตพงศ์ ได้กรุณาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ช่วยชี้แนะแนวทางการทำวิทยานิพนธ์
และแหล่งข้อมูลแก่ผู้วิจัย ตั้งแต่เริ่มต้นเสนอหัวข้อวิทยานิพนธ์และได้ตรวจแก้ไข
ข้อผิดพลาดจนให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ ขออนุโมทนาในความวิริยอุตสาหะและ
ขันติธรรมของท่านอาจารย์ทั้ง 2 เป็นอย่างยิ่ง

ขออนุโมทนาในพรหมวิหารธรรมของท่านอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทความ
รู้วิชาภาษาบาลี-สันสกฤตชั้นสูง คือ ศาสตราจารย์ ม.ล.จิรายุ นพวงศ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราวณี ฝิพานิช และอาจารย์ ดร.ประพจน์ อัสววิรุฬหการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ทศนีย์ สิ้นสกุล ผู้ให้ความรู้ภาษาสันสกฤตเบื้องต้น
และให้คำปรึกษา อำนวยความสะดวกด้านการศึกษาแก่ผู้วิจัยตลอดระยะเวลาที่ศึกษา
ด้วยดีตลอดมา ขออนุโมทนาและรำลึกถึงเมตตาธรรมของท่านอาจารย์ตลอดไป

ขออนุโมทนาเจ้าหน้าที่ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ ฝ่ายบริการหนังสือตัวเขียนและจารึก ที่อำนวยความสะดวก
สะดวกในการค้นคว้า โยมบิดา โยมมารดา ผู้เป็นบูรพาจารย์และพี่ๆ ทุกคนที่ให้ความ
สะดวกด้านการเงินตลอดระยะเวลาการศึกษา ขอขอบคุณ พระมหาณรงค์ เพ็ชรบุญดี
พระมหาเจริญ แก้วรัตน์ คุณอุทิศ ศิริวรรณ คุณวินธรรม อโศกตระกูล ที่เอื้อเพื่อ
เอกสารการศึกษา และขอขอบคุณ คุณวันเพ็ญ ชาวสอาด ที่ช่วยพิมพ์งานวิทยานิพนธ์
จนสำเร็จด้วยความเรียบร้อย

คำชี้แจง

การใช้อักษรย่อและหมายเลขในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำหรับพระไตรปิฎก อักษรไทย ภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ชุด 45 เล่ม การอ้างอิงใช้ระบบเล่ม/ข้อ/หน้า เช่น อง. จตุกก. 21/8/10 = องคตุตตรนิกาย จตุกกนิပါတ พระไตรปิฎก เล่ม 21 ข้อที่ 8 หน้าที่ 10 ส่วนคัมภีร์อื่น ๆ ใช้ระบบ เล่ม/หน้า พจนานุกรม ปทานุกรม ใช้ระบบหน้า คัมภีร์อสังคายนพัญจนคาถาที่ตรวจชำระ และ คำแปลต้นฉบับเดิมไม่มีหมายเลขข้อบอกไว้ ผู้วิจัยได้ใส่เข้ามาภายหลังเพื่อสะดวกในการเทียบเคียงกับคำแปลที่เป็นภาษาไทย

อักษรย่อชื่อคัมภีร์เรียงตามอักษรวิธานภาษามคธ

อง. อฎฐก	=	องคตุตตรนิกาย อฎฐกนิပါတ
อง. จตุกก	=	องคตุตตรนิกาย จตุกกนิပါတ
อง. จกก	=	องคตุตตรนิกาย จกกนิပါတ
อง. ทสก.	=	องคตุตตรนิกาย ทสกนิပါတ
อง. นวก.	=	องคตุตตรนิกาย นวกนิပါတ
อง. สตุตค	=	องคตุตตรนิกาย สตุตคนิပါတ
อภิ. วิ.	=	อภิธมมปิฎก วิภังค
อภิ. สั	=	อภิธมมปิฎก ธมมสังคณี
ช. อป.	=	ชุตทุกนิกาย อปทาน
ช. อุ	=	ชุตทุกนิกาย อุทาน
ช. อิติ	=	ชุตทุกนิกาย อิติวุตตค
ช. ช	=	ชุตทุกนิกาย ชุตทุกปาฐ
ช. จริยา	=	ชุตทุกนิกาย จริยาปิฎก
ช. ชา	=	ชุตทุกนิกาย ชาตค

ช.ช.	=	ชุกุทกนิกาย ธรรมปท
ช.ปฎิ.	=	ชุกุทกนิกาย ปฏิสมุภิกตามคุด
ช.พุกุช.	=	ชุกุทกนิกาย พุกุชวิส
ช.สั.	=	ชุกุทกนิกาย สัตตนิปาต
ชา.อ.	=	ชาติกอุฎฐกถา
ท.อ.	=	ทัมมิกาย ออุฎฐกถา
ท.ปา.	=	ทัมมิกาย ปาฎิกวคุด
ท.ม.	=	ทัมมิกาย มหาวคุด
ท.สั.	=	ทัมมิกาย สัลชนชวคุด
ธ.อ.	=	ธรรมปทอุฎฐกถา
ป.จ.	=	ปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ
ปปญจ	=	ปปญจสุทนี
ม.อุ.	=	มชฺฌิมนิกาย อปริปณาสก
ม.ม.	=	มชฺฌิมนิกาย มชฺฌิมปณาสก
ม.มู	=	มชฺฌิมนิกาย มุลปณาสก
วินย อ.	=	วินย ออุฎฐกถา (สมนุตปาสาทิกา)
วินย.มหา	=	วินยปิฎก มหาวคุด
วิสุทฺธิ.	=	วิสุทฺธิมคุด
สั.นิ.	=	สัยฺยุตตุนิกาย นิตานวคุด
สั.ม	=	สัยฺยุตตุนิกาย มหาวคุด
สั.สั.	=	สัยฺยุตตุนิกาย สคาวคุด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
คำชี้แจง	ณ
บทที่	
1. บทนำ	1
ความเป็นมาของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ในการวิจัย	2
ขอบเขตในการวิจัย	2
วิธีดำเนินการวิจัย	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	3
การค้นหาคำค้นฉบับคัมภีร์อัสติยานุพยัญชนคาถา	3
ลักษณะต้นฉบับคัมภีร์อัสติยานุพยัญชนคาถาที่ใช้ในการวิจัย	4
ข้อบกพร่องที่เกิดจากการจาร	6
หลักเกณฑ์ในการเลือกค่า	11
2. คัมภีร์อัสติยานุพยัญชนคาถาที่ตรวจชำระแล้วและข้อที่แตกต่าง ..	13
3. ค่าแปลคัมภีร์อัสติยานุพยัญชนคาถา	98
4. การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์อัสติยานุพยัญชนคาถา	157
ความหมายของคำว่า "อัสติยานุพยัญชนะ"	157
ประวัติคัมภีร์อัสติยานุพยัญชนคาถา	163
เนื้อหาโดยย่อของคัมภีร์อัสติยานุพยัญชนคาถา	171
จุดมุ่งหมายในการแต่ง	179
วิธีการเสนอเนื้อหา	182

บทที่	หน้า
ที่มาของเนื้อหา	183
ลักษณะคำประพันธ์และภาษาในคัมภีร์	187
ก. คำ	187
ข. ส่วนวนภาษา	191
ค. ลีลาภาษา	195
ง. รูปแบบการประพันธ์	206
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	221
รายการอ้างอิง	223
ประวัติผู้เขียน	228

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย